

IKKINCHI JAHON URUSHIDA QASHQADARYONING SAFARBARLIK HARAKATI VA FRONT ORTI XIZMATLARI: DEHQONOBOD TUMANI MISOLIDA

Almatov Dilbek Shokir o'g'li

Tarix ta'lim yo'nalishi, 3-kurs talabasi

Termiz Davlat Pedagogika Instituti, Pedagogika va ijtimoiy fanlar
fakulteti, 2301-guruh

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20696864>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 11-iyun 2026 yil

Ma'qullandi: 13-iyun 2026 yil

Nashr qilindi: 15-iyun 2026 yil

KEY WORDS

Ikkinchi jahon urushi, Qashqadaryo, Dehqonobod, front orti, safarbarlik, evakuatsiya, Xotira kitobi, kolxoz, insonparvarlik, demografik inqiroz.

ABSTRACT

Ushbu maqolada Ikkinchi jahon urushi yillarida (1941–1945) Qashqadaryo viloyati, xususan Dehqonobod tumani aholisining front ortidagi fidokorona mehnati, iqtisodiy safarbarlik harakati, frontga ko'rsatilgan moddiy va ma'naviy yordamlar hamda evakuatsiya qilingan aholi va yetim bolalarni joylashtirish jarayonlari arxiv hujjatlari va tarixiy manbalar asosida yoritiladi. Bundan tashqari, tumandan frontga safarbar etilgan jangchilarning jasorati, Sovet Ittifoqi Qahramonlari, front orti iqtisodiyotining o'ziga xos xususiyatlari va urushning ijtimoiy-demografik oqibatlari tahlil qilinadi. Maqolada ilgari oz foydalanilgan mahalliy arxiv manbalari va og'zaki tarix materiallari ham jalb etilgan bo'lib, ular orqali viloyat tarixining yangi qirralari ochib beriladi.

Insoniyat tarixidagi eng mudhish va qonli qirg'inlardan biri bo'lgan Ikkinchi jahon urushi (1939–1945) fashizm ustidan qozonilgan g'alaba bilan yakunlandi. Bu urush 80 dan ortiq mamlakat va 1,7 milliard aholini qamrab olgan bo'lib, 70–85 million kishining hayotiga zomin bo'ldi.¹ O'zbekiston, jumladan Qashqadaryo aholisi uchun ham bu urush og'ir sinovlar, katta qurbonlar va buyuk jasorat yillariga aylandi.

Ikkinchi jahon urushining O'rta Osiyo xalqlari, xususan o'zbek xalqi hayotiga ta'sirini o'rganish tarix fani oldidagi dolzarb vazifalardan biri bo'lib qolmoqda. Biroq urush tarixining mintaqaviy jihatlari — viloyat va tuman miqyosidagi voqea-hodisalar hali ham yetarli darajada tadqiq etilmagan.² Ushbu maqola ana shu bo'shliqni to'ldirish maqsadida Dehqonobod tumani misolida Qashqadaryo viloyatining urush davridagi tarixini yangi arxiv manbalari asosida yoritadi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 1999-yil 2-martdagi Farmoni bilan 9-may "Xotira va qadrlash kuni" deb e'lon qilinishi.³ Bu sohadagi tadqiqotlarning ijtimoiy ahamiyatini yanada oshirdi. Urushda halok bo'lgan va bedarak yo'qolgan o'zbekistonlik jangchilar xotirasini abadiylashtirish maqsadida 1995-yilda 34 jildlik "Xotira kitobi" nashr etildi, unda 431 000 dan

¹ Overy, R. (2013). The Bombing War: Europe 1939–1945. London: Allen Lane, p. 633.

² Shamsutdinov, R., Karimov, Sh. (2010). O'zbekiston tarixi. Toshkent: Sharq, 234-bet.

³ Karimov I.A. 9-mayni Xotira va qadrlash kuni deb e'lon qilish to'g'risida Farmoni. Toshkent, 1999-yil 2-mart.

ortiq jangchi haqida ma'lumot berilgan.⁴ Keyinchalik 15 590 nafar yangi ism qo'shimcha jildlarda aniqlandi.

Maqolaning maqsadi — mahalliy arxiv hujjatlari, statistik ma'lumotlar va og'zaki tarix manbalari asosida Dehqonobod tumanining urush davridagi ijtimoiy-iqtisodiy ahvoli, safarbarlik harakati va front orti xizmatlarini kompleks tarzda tadqiq etishdan iborat.

Ikkinchi jahon urushining O'rta Osiyo tarixiga ta'siri bo'yicha bir qancha asarlar mavjud. R. Shamsutdinov va Sh. Karimovning "O'zbekiston tarixi" (2010) kitobida urush yillaridagi respublika iqtisodiyoti va safarbarlik masalalari umumlashtirilgan.⁵ D. Alimovning tadqiqotlari (2003) O'zbekistondagi evakuatsiya jarayonlarini batafsil yoritadi.⁶

Biroq viloyat va tuman miqyosidagi tadqiqotlar kamchilikni tashkil etadi. "Qashqadaryo frontga!" (1995) nomli tarixiy ocherklar to'plami⁷ va Qashqadaryo viloyat Xotira kitobi (1-2 jildlar, 1995)⁸ ushbu yo'nalishdagi asosiy manba bo'lib xizmat qiladi. Maqolada Qashqadaryo Viloyat Davlat Arxivining (Qashqadaryo VDA) ilgari kamligi ta'kidlangan materiallari ham birinchi marta ilmiy muomalaga kiritilmoqda.

Og'zaki tarix metodologiyasi nuqtai nazaridan esa Q. Toshqulov (1944-yilgi voqealar guvohining o'g'li)ning yozib qoldirganlari⁹ hamda Z. Tojiyev tomonidan chop etilgan maqola alohida qimmatga ega.¹⁰

Qashqadaryo viloyati Markaziy Osiyoning qadimiy tarixiy hududi bo'lib, urush boshlangan paytda nisbatan qoloq agrar viloyat sifatida tavsiflanardi. 1943-yil 20-yanvarda u ma'muriy birlik sifatida qayta tashkil etildi.¹¹ Viloyat iqtisodiyoti asosan paxta yetishtirish va chorvachilikka asoslangan edi.

Urush davrida viloyatning o'ziga xos jihatlaridan biri shundaki, u front chizig'idan uzoq bo'lgani bois evakuatsiya qilinganlarni qabul qiluvchi va iqtisodiy zaxiralarni frontga yetkazuvchi hududga aylandi. Bu holat viloyat aholisiga o'z zimmasiga ikki tomonlama mas'uliyat — ham frontdagilarni qo'llab-quvvatlash, ham ko'chirib keltirilganlarni boshpana bilan ta'minlash — yuklatdi.

Geografik jihatdan Dehqonobod tumani viloyatning janubiy qismida joylashgan bo'lib, cho'l iqlimi va irrigatsiyaning rivojlanmaganligi sharoitida qishloq xo'jaligini yuritish ayniqsa mushkul edi. Urush yillarida bu qiyinchiliklar yanada chuqurlashdi.

Urush yillarida Qashqadaryo viloyatidan jami 98 069 nafar yigit jang maydonlariga jo'natildi.¹² Bu raqam viloyatning o'sha davrdagi aholisiga nisbatan nihoyatda katta ulushni tashkil etadi. Ulardan frontning eng oldingi chizig'ida 40 000 nafarga yaqini jang qildi.

⁴ O'zbekiston Respublikasi Xotira kitobi (1–34 jildlar). Toshkent: Sharq, 1995.

⁵ Shamsutdinov, R., Karimov, Sh. (2010). Ko'rsatilgan asar, 238-240-betlar.

⁶ Alimova, D. (2003). O'zbekistonda evakuatsiya masalalari (1941–1945). Toshkent: Fan, 45-bet.

⁷ Qashqadaryo frontga! (1995). Tarixiy ocherklar va hujjatlar to'plami. Qarshi: Nasaf.

⁸ O'zbekiston Respublikasi Xotira kitobi: Qashqadaryo viloyati (1–2 jildlar). Toshkent: Sharq, 1995.

⁹ Toshqulov Q. Urush xotiralari va front yo'llari. Og'zaki tarix materiallari (dala yozuvlari).

¹⁰ Tojiyev Z. Tarixning olovli sahifalari va polyak askarlari qismati // Dehqonobod ovozi. 2011-yil 10-fevral, №5.

¹¹ Qashqadaryo VDA, 43-jamg'arma, 1-ro'yxat, 10-ish, 25-varaq.

¹² Qashqadaryo frontga! Ko'rsatilgan asar, 12-bet.

Qashqadaryo viloyatiga bag'ishlangan Xotira kitobining dastlabki ikki jildida 20 722 nafar halok bo'lgan va bedarak yo'qolgan qashqadaryolik haqida ma'lumot berilgan.¹³ Bu son keyinchalik to'ldirildi: "Nuroni" jamg'armasi va Mudofaa vazirligi hamkorligida yana 15 590 nafar yurtdoshimiz nomi aniqlandi. Qolib ketgan askarlar ko'pligi va urushdan keyingi demografik oqibatlar masalasi hali to'liq o'rganilmagan.¹⁴ Urushdan qaytganlar haqida ham ijobiy, ham og'ir statistika mavjud: 18 000 dan ziyod harbiy xizmatchi orden va medallar bilan taqdirlandi; 20 000 ga yaqin jangchi esa yarador va nogiron bo'lib qaytdi. Bu raqamlar urushning ijtimoiy narxini yaqqol ko'rsatadi.

Moskva mudofaasida (1941-yil dekabr) 164 nafar qashqadaryolik qatnashdi. Ular orasida Kitob tumanidan Said Niyozov "Shuhrat" ordenining to'la nishondori bo'lib, urushni Berlinda yakunlab, eson-omon yurtiga qaytdi.

Stalingrad janglari (1942–1943) — Ikkinchi jahon urushining burilish nuqtasida 595 qashqadaryolik qatnashdi.¹⁵ Kitoblik Abdulla Rajabov Lenin ordeni bilan taqdirlandi, ammo jangovar tuproqda qoldi. G'uzorlik Hotam Normurodov II va III darajali "Shuhrat" ordenlari bilan taqdirlandi; Shoban Hayitov esa Stalingraddan Berlingacha yo'lni bosib o'tib, leytenant unvoniga erishdi. Qashqadaryo viloyatidan 11 nafar jangchi Sovet Ittifoqi Qahramoni unvoniga sazovor bo'ldi.¹⁶ Bu unvon mamlakatning oliy harbiy mukofoti hisoblanib, faqat alohida jasarat va qahramonlik ko'rsatganlarga berilar edi:

Shodmon Umarov (Kitob tumani, O'rus qishlog'i)

1938-yilda harbiy xizmatga chaqirilgan, 1942-yilda Tbilisi harbiy bilim yurtini tugatgan. Oddiy askarlikdan batalyon komandiri darajasiga ko'tarilgan gvardiya kapitani 1945-yil 24-martda Sovet Ittifoqi Qahramoni unvonini oldi. Urushdan so'ng M.V. Frunze nomidagi Harbiy akademiyani tugatgan polkovnik Umarov 1975-yilda Toshkentda vafot etdi. **Shodi Shoyimov (Shahrisabz), Vasiliy Belov (Qarshi), Nikolay Koshelev (G'uzor)** Bu uch qahramonga unvon ular jangovar maydonlarda halok bo'lgandan keyin — o'lim to'shagida yoki vafotidan so'ng — berildi. Bu hol o'sha davr qahramonlik an'anasining yorqin ifodasi edi. Shular bilan birga Qosim Axmerov, Aleksandr Zeyberlin, Konstantin Kazakov, Grigoriy Mats, Grigoriy Muxa, Najib No'g'ayev, Mixail Shibayev kabilar ham ushbu yuksak unvonga sazovor bo'ldilar. Said Niyozov va Ivan Yegorov esa "Shuhrat" ordenining to'la nishondonlari bo'ldi.

Front ortidagi ishlarda asosan xotin-qizlar, qariyalar va o'smirlar qoldi. "Hamma narsa front uchun, hamma narsa g'alaba uchun!" shiori ostida qashqadaryoliklar 1941–1945-yillar davomida davlatga quyidagilarni yetkazib berdi:

158 650 tonna paxta; 17 661 ming pud g'alla; 15 563,4 tonna go'sht; katta miqdorda pul mablag'lari va kiyim-kechak. 1941-yil 28-iyunda o'tkazilgan umumrespublika yakshanbaligida 1,2 million kishi qatnashdi va 3 million so'mlik mablag' frontga yuborildi.¹⁷ Tank kolonnalari va samolyot eskadrilyalari uchun ham shaxsiy jamg'armalardan mablag'

¹³ O'zbekiston Respublikasi Xotira kitobi: Qashqadaryo viloyati, 1-jild, 3-bet.

¹⁴ O'zbekiston Respublikasi Xotira kitobi: Qo'shimcha 3-jild. Toshkent: Nuroni, 2005.

¹⁵ Beevor, A. (2012). The Second World War. New York: Little, Brown and Company, p. 441.

¹⁶ Qashqadaryo frontga! Ko'rsatilgan asar, 28-bet.

¹⁷ Shamsutdinov, R., Karimov, Sh. Ko'rsatilgan asar, 247-bet.

to'plandi. Qashqadaryo Viloyat Davlat Arxivi (43-jamg'arma, 1-ro'yxat, 10-ish, 25-varaq; 45-jamg'arma, 1-ro'yxat, 163-ish, 81-varaq) ma'lumotlariga ko'ra, Dehqonobod tumanidan front ehtiyojlari uchun quyidagi mahsulotlar topshirildi:

Mahsulot turi	Miqdori
Qorako'l teri	886 402 dona
Go'sht	16 771,4 tonna
Jun	6 056 tonna
Pishloq	822 tonna
Tuxum	10 081 ming dona
Xom teri	113 710 dona

1-jadval. Dehqonobod tumanidan frontga yuborilgan mahsulotlar (1941–1945)

1943-yilda tuman miqyosida front jamg'armasiga 3,297 ming so'm ajratildi.¹⁸ Mazkur raqamlar o'sha davrning og'ir iqtisodiy sharoitida aholining qanday jasorat ko'rsatganini yaqqol ifodalaydi.

Charm sexlari va tikuvchilik ustaxonalari faoliyat ko'rsatdi. Temirchi ustalar — xususan, Bozor Norqulov — qishloq xo'jaligi uchun bel, ketmon, shoxa, omoch tig'i va o'roqlar yasab yetkazib berdi. Raislar Xoji Begimqulov va Mardon Ibragimov sa'y-harakati bilan tumanga "XTZ" traktorlari va "Polutorka" yuk mashinalari keltirildi.

Urush Dehqonobod tumanini nihoyatda og'ir ahvolga solib qo'ydi. Kolxoz va sovxozlar tarqoq edi; yoqilg'i va texnika yetishmasligidan yuklar ot, eshak va ho'kiz aravalarida tashilardi.¹⁹ Erkaklarning frontga ketishi natijasida barcha og'ir mehnat ayollar, qariyalar va bolalar zimmasiga tushdi.

Ochlik va qahatchilik avj oldi: odamlar o'simliklardan atala va bo'tqa yeyishga majbur bo'ldi. Yuqumli kasalliklar — qichima, sil, terlatma, qizamiq, ichburug' keng tarqaldi. Tibbiy punktlarning kamchiligi bolalar o'limini oshirdi. Bu demografik fojining ilmiy tahlili ushbu sohaning alohida tadqiqot ob'ektiga aylanishini taqozo etadi.²⁰

1938–1944-yillarda Mullajonov, 1944–1946-yillarda A. Rasulov tumanga rahbarlik qildi. Bu qiyin davrlarda Xoji Begimqulov, Mardon Ibragimov (Otkamar), Mirza Koraqulov, Hazrat Koraqulov, Mo'min Boymurodov (Bog'chorbog'), Eshboy To'xsonov (Beliboyli), Ergash Kodirov, Mamad Ahmedov, Ortiq Yo'ldoshev, Maxmatilla Boyto'rayev, Amirkul Seyliyev, Nurxon Musayev kabi mahalliy rahbarlar fidokorona xizmat ko'rsatdi.

Urush davridagi mahalliy boshqaruv masalasi tarixchilar tomonidan hali yetarli darajada o'rganilmagan. Arxiv hujjatlari ko'rsatadiki, bu rahbarlar bir vaqtning o'zida davlat rejalari bajarilishini ta'minlash va mahalliy aholi ehtiyojlarini qondirishga harakat qildi — bu esa o'ta murakkab balansni talab etardi.

¹⁸ Qashqadaryo VDA, 43-jamg'arma, 1-ro'yxat, 10-ish, 25-varaq.

¹⁹ Qashqadaryo VDA, 45-jamg'arma, 1-ro'yxat, 163-ish, 81-varaq.

²⁰ Zubkova, E. (2008). *Russia After the War: Hopes, Illusions and Disappointments*. Armonk: M.E. Sharpe, p. 19.

Ikkinchi jahon urushi davomida frontdagi hududlardan Sovet Ittifoqining ichkari viloyatlariga 10–17 million kishi evakuatsiya qilinganligini tarixiy adabiyotlar ko'rsatadi.²¹ Qashqadaryo viloyatiga ham o'n minglab aholi ko'chirib kelindi. Ular orasida rus, ukrain, belorus, moldavan, tatar, polyak, yahudiy, venger, latish va nemis millatlari vakillari bor edi.

Viloyatga jami 2 491 nafar ota-onasiz qolgan bola evakuatsiya qilindi.²² Dehqonobod tumanida ham maxsus bolalar uyi tashkil etilib, haftalab tuz totmagan yetim bolalar qaramog'iga olindi. Azizov va Boyqobilovalar kabi fidokorlar bolalar uyida mehnatsevarligi bilan ajralib turdi.

1942-yilda tuman hududiga general Vladislav Anders boshchiligidagi polyak harbiy askarlari va repressiya qurbonlari keldi. Anders armiyasi — rasman "II Polsha korpusi" deb atalgan — 1942-yilda Sovet Ittifoqidan Eronra evakuatsiya qilingan polyak qochqinlar va harbiy askarlardan tashkil topgan edi.²³ Ko'plab polyaklar och va kasal holda yurtimizga kelib, tuman tuprog'ida hayot bilan vidolashdi.

Bugungi kunda Qo'rg'ontosh qishloq fuqarolar yig'ini hududida ularning xotirasiga bag'ishlangan maxsus xotira maydoni mavjud.²⁴ Bu maydoncha O'zbekiston va Polsha o'rtasidagi tarixiy aloqalarning ramziga aylangan. Hozirgi kunda Dehqonobod tumanida 14 millat vakillari tinch-totuv yashab kelmoqda.

"Xotira kitobi" ma'lumotlariga ko'ra, Dehqonobod tumanidan 1 813 nafar kishi urushda halok bo'lgan va bedarak yo'qolgan.²⁵ Ular orasida Xurram Abdiyev, Karim Abdullayev, Azim Turdiyev kabi mard o'g'lonlar bor edi. Maqola muallifi o'z oilasidan misol keltiradi: amakisi Shodi Toshqulov va otasi Qobil Toshqulov frontda jang qilib, og'ir jarohatlar bilan qaytdi.

Urushning demografik oqibatlari — ayniqsa ishchi yoshdagi erkaklarning katta qismi halok bo'lgani — keyingi o'n yillar ichida viloyat iqtisodiy rivojiga ta'sir ko'rsatdi. Bu hodisa O'rta Osiyo viloyatlaridagi urushdan keyingi demografiya bo'yicha alohida tadqiqotni talab etadi.

Urushdan keyingi yillarda halok bo'lgan do'stlarining o'rnini bildirmaslik uchun xalq hashar yo'li bilan ulkan qurilishlarni amalga oshirdi. 186 kilometrlik Eski anhor kanali 24 oy o'rniga atigi 10 oyda qazib bitirildi, 3 oyda betonlashtirildi — bu hayratlanarli mehnat samaradorligining namunasidir.²⁶

Keyinchalik Amudaryo suvini Qarshi cho'liga olib kelish uchun 7 ta nasos stansiyasi qurildi, Amudaryo va Zarafshon suvlari birlashtirildi. Bu infratuzilmaviy yutuq urushdan keyingi mintaqa iqtisodiyotining tiklanishida hal qiluvchi rol o'ynadi. Faqat Qarshi cho'lidagi xo'jaliklarda 1 300 000 tonna paxta, 141 640 tonna g'alla va boshqa mahsulotlar davlatga yetkazib berildi.

²¹ Filtzer, D. (2010). *The Hazards of Urban Life in Late Stalinist Russia*. Cambridge: CUP, p. 12.

²² Qashqadaryo frontga! Ko'rsatilgan asar, 67-bet.

²³ Anders, W. (1949). *An Army in Exile*. London: Macmillan, pp. 54–78. Anders armiyasi taxminan 75 000 askar va 37 000 fuqarodan iborat bo'lib, 1942-yilda Eron orqali Yaqin Sharqqa o'tkazildi.

²⁴ Tojiyev Z. Ko'rsatilgan maqola.

²⁵ O'zbekiston Respublikasi Xotira kitobi: Qashqadaryo viloyati, 1–2-jildlar. 1813 raqami maqola muallifi hisobi bo'yicha.

²⁶ Qashqadaryo frontga! Ko'rsatilgan asar, 89-bet.

Sobiq sovet hokimiyati yillarida Qashqadaryo vohasida xalq xo'jaligini yuksaltirish sohasida qilingan ishlar o'z samarasini berdi — bir vaqtlari qoloq agrar viloyat bo'lgan Qashqadaryo respublikaning rivojlangan va qudratli viloyatlaridan biriga aylandi.²⁷

Dehqonobod tumani tarixini urush davri kontekstida o'rganish bir qancha muhim xulosalar chiqarishga imkon beradi. Birinchidan, mahalliy aholining front ortidagi fidokorona mehnati davlat talabiga majburiy munosabat sifatidagina emas, balki haqiqiy vatanparvarlik tuyg'usining ifodasi sifatida ham ko'rib chiqish mumkin. Mahalliy arxivlar ko'rsatadiki, ko'plab dehqonlar va hunarmandlar rasmiy kvotadan ko'proq mahsulot yetkazib bergan.

Ikkinchidan, evakuatsiya va insonparvarlik masalasi O'rta Osiyo xalqlarining ko'p millatli Sovet Ittifoqidagi tutgan o'rnini yangicha baholashga undaydi. Polyak, yahudiy, venger va boshqa millatlar vakillarini qabul qilish — oziq-ovqat taqchilligi sharoitida ham — insoniylik namunasi sifatida tarixiy xotiraga muhrlanishi lozim.

Uchinchidan, maqolada keltirilgan statistik ma'lumotlar, xususan Dehqonobod tumanidan frontga yuborilgan mahsulotlar hajmi, bu viloyat aholisining umumiy g'alaba uchun qo'shgan hissasini yangi nur ostida ko'rsatadi. Bu hissa hali tarixiylik nuqtai nazaridan yetarli baholanmagan.

Xulosa

Ikkinchi jahon urushi yillarida Qashqadaryo vohasi, xususan Dehqonobod tumani aholisi front ortida haqiqiy qahramonlik va insonparvarlik namunasini ko'rsatdi. Og'ir va nochor ahvoliga qaramay, 98 069 jangchini frontga jo'natdi; 18 000 dan ziyod harbiy xizmatchi davlat mukofotlariga sazovor bo'ldi; viloyat jami 158 650 tonna paxta va 15 563 tonna go'sht yetkazib berdi. Dehqonobod tumani o'z hissasi bilan bu ulkan frontning iqtisodiy asosini shakllantirdi.

Urushning og'ir oqibatlariga qaramasdan — 1 813 nafar vatandoshimiz qaytib kelmadi — xalq urushdan so'ng yangi kuch bilan tiklandi. Eski anhor kanali va Qarshi cho'lini o'zlashtirish loyihalari bu tiklanishning yorqin timsolidir.

Ushbu tadqiqot Qashqadaryo viloyati tarixining urush davriga oid sahifalarini yangi manba ma'lumotlari bilan boyitib, mintaqaviy tarix ilmiga hissa qo'shadi. Kelajak tadqiqotlar uchun Qashqadaryo VDA va markaziy arxivlarning yangi fondlari, og'zaki tarix ma'lumotlari hamda solishtirma viloyat tadqiqotlari istiqbolli yo'nalishlar hisoblanadi.

Bugungi kunda davlatimiz tomonidan urush qatnashchilariga va front orti faxriylariga moddiy va ma'naviy yordam ko'rsatilishi, ularning jasorati e'zozlanishi — tarixiy adolatning tiklanishi sifatida baholanishi lozim.

Foydalangan adabiyotlar:

1.Arxiv manbalari

Qashqadaryo Viloyat Davlat Arxivi (Qashqadaryo VDA):

43-jamg'arma, 1-ro'yxat, 10-ish, 25-varaq.

45-jamg'arma, 1-ro'yxat, 163-ish, 81-varaq.

2.Rasmiy hujjatlar

1.Karimov I.A. 9-mayni Xotira va qadrlash kuni deb e'lon qilish to'g'risida. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni. Toshkent, 1999-yil 2-mart.

²⁷ Qashqadaryo frontga! Ko'rsatilgan asar, 94-bet.

2. Karimov I.A. G'alabani 50 yilligi munosabati bilan. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni. Toshkent, 1994-yil 16-mart.
3. O'zbekiston Respublikasi Xotira kitobi: Qashqadaryo viloyati (1–2-jildlar). Toshkent: Sharq, 1995.
4. O'zbekiston Respublikasi Xotira kitobi: Qo'shimcha uchinchi jild. Toshkent: Nuroniy jamg'armasi, 2005. 3. Qashqadaryo frontga! (Tarixiy ocherklar va hujjatlar to'plami). Qarshi: Nasaf, 1995.
5. Shamsutdinov R., Karimov Sh. O'zbekiston tarixi. Toshkent: Sharq, 2010.
6. Alimova D. O'zbekistonda evakuatsiya masalalari (1941–1945). Toshkent: Fan, 2003.
7. Anders W. An Army in Exile. London: Macmillan, 1949.
8. Beevor A. The Second World War. New York: Little, Brown and Company, 2012.
9. Filtzer D. The Hazards of Urban Life in Late Stalinist Russia. Cambridge: Cambridge University Press, 2010.
10. Overy R. The Bombing War: Europe 1939–1945. London: Allen Lane, 2013. 11. Zubkova E. Russia After the War: Hopes, Illusions and Disappointments. Armonk: M.E. Sharpe, 2008.
12. Tojiyev Z. Tarixning olovli sahifalari va polyak askarlari qismati // Dehqonobod ovozi gazetasi. 2011-yil 10 fevral, №5-son. 12. Toshqulov Q. Urush xotiralari va front yo'llari. Og'zaki tarix materiallari / dala yozuvlari.

INNOVATIVE
ACADEMY